

ERKIN IQTISODIY HUDUDLAR EKSPORT SALOHIYATINI BAHOLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Muxiddinov M.Sh.

SamISI assistenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7451668>

Annotasiya. bugungi kunda mamlakatimizda erkin iqtisodiy hududlar va kichik sanoat zonalari tashkil etishga alohida e'tibor berilmoqda. Tashkil etilayotgan erkin iqtisodiy hududlardan ko'zlangan muhim maqsadlardan biri hududning eksport salohiyatini oshirish. Erkin iqtisodiy hududlar eksport salohiyatini baholash va baholash metodikasini takomillashtirish masalalari mazkur maqolada o'z aksini topgan.

Kalit so'zlar: erkin iqtisodiy hudud, eksport salohiyati, eksport mahsulotlarining raqobatbardoshlik ko'rsatkichlari, ichki salohiyat, investision salohiyat.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДОЛОГИИ ОЦЕНКИ ЭКСПОРТНЫХ ПОЛНОМОЧИЙ СВОБОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОН

Аннотация. Сегодня особое внимание уделяется созданию в нашей стране свободных экономических зон и малых промышленных зон. Одной из важных целей вновь созданных свободных экономических зон является увеличение экспортного потенциала региона. В данной статье отражены вопросы оценки экспортного потенциала свободных экономических зон и совершенствования методики оценки.

Ключевые слова: свободная экономическая зона, экспортный потенциал, показатели конкурентоспособности экспортной продукции, внутренний потенциал, инвестиционный потенциал.

IMPROVING THE METHODOLOGY FOR ASSESSING THE EXPORT POWERS OF FREE ECONOMIC ZONES

Abstract. Today, special attention is paid to the creation of free economic zones and small industrial zones in our country. One of the important goals of the newly created free economic zones is to increase the export potential of the region. This article reflects the issues of assessing the export potential of free economic zones and improving the assessment methodology.

Keywords: free economic zone, export potential, indicators of competitiveness of export products, internal potential, investment potential.

Kirish

Globalashuv jarayonlari nafaqat jahon iqtisodiyoti tuzilishini o'zgartiribgina qolmay, balki mamlakatlar ichidagi mintaqalarning rivojlanishiga ham ta'sir ko'rsatmoqda. Bu yerda asosiy harakatlantiruvchi kuchlar tashqi iqtisodiy faoliyatni erkinlashtirish, xalqaro integratsiya va ilmiy-texnikaviy taraqqiyotdir. Savdo munosabatlarini soddalashtirish nafaqat jahon iqtisodiyoti markazlarining siljishiga olib keladi, balki milliy iqtisodiyotda ham sezilarli siljishlarni keltirib chiqaradi.

Erkin iqtisodiy hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi uning eksport salohiyatidan foydalanishiga asoslanishi mumkin. Mintaqadagi eksport tarmoqlari asosiy bo'lib, ular uzoq muddatli iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi. Muhimi erkin iqtisodiy hududning qanday eksport salohiyatiga ega ekanligini, bu salohiyatning qaysi tarkibiy qismlarini kuchaytirish mumkinligini aniqlashdan iboratdir.

Erkin iqtisodiy hududlarning eksport salohiyatini baholash metodologiyasi quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

hududni xalqaro mehnat taqsimoti tizimiga kiritish darajasini aniqlash;
eksportning istiqbolli yo'nalishlari sifatida hududning sanoat salohiyatini tahlil qilish;
transport infratuzilmasining rivojlanish darajasini, shu jumladan transport uzellarining mavjudligini baholash;

hudud tashqi iqtisodiy faoliyatining institutsional omillarini tahlil qilish.

Eksport salohiyatini baholashdagi asosiy muammolardan biri uning axborot bazasining yetarli emasligidir. Usullar mualliflarining aksariyati hisoblash manbalarini ko'rsatmasdan ko'rsatkichlarni modellashtirish bilan cheklanadi, bu ularning amaliy ahamiyatini kamaytiradi.

Tahlil va natijalar

Erkin iqtisodiy hududning eksport salohiyatini shakllantirish va amalga oshirish samaradorligi quyidagi omillar bilan tavsiflanadi:

1. Materiallar va butlovchi qismlar, uskunalar, texnologiyalar, nou-xau importi. Eksport mahsuloti tannarxida import qilinadigan butlovchi qismlarning ulushi sanoat 40% yoki undan ko'p bo'lishi mumkin, chunki mahalliy ishlab chiqarish xorijiyga qaraganda sekinroq rivojlanmoqda.

2. Xalqaro hamkorlik. Mahalliy mahsulotlarning raqobatbardoshlik darajasi har doim ham xalqaro talablarga javob bermaydi, shuning uchun korxonalar o'zaro hamkorlik qilishlari va import qilinadigan sifatli yoki shunga o'xshash mahsulotlar ishlab chiqarishlari kerak.

3. Erkin iqtisodiy zonalarda (EIZ) tadbirkorlik. Ushbu turdagi tadbirkorlik kompaniyaga o'zi uchun eng yaxshi joyni topishga imkon beradi. Tashqi bozorga chiqish uchun mahsulot sifatini muntazam oshirib borish imkoniyatiga ega bo'ladi.

4. Qalbaki. Erkin iqtisodiy hududdagi korxonalarda bunday mahsulotlarning mavjudligi uning raqobatbardoshligini sezilarli darajada pasaytiradi, shuning uchun bozorda kontrafakt mahsulotlar paydo bo'lishining oldini olish kerak.

5. Madaniyatlararo marketing kommunikatsiyalari hozirgi vaqtda eksport salohiyatini shakllantirish, amalga oshirish va rivojlantirish nuqtai nazaridan eng istiqbolli hisoblanadi. Sinergetik ta'sirga erishish uchun korxonalarining biznes aloqalarini, iqtisodiy missiyalarni va xalqaro ko'rgazma tadbirlarini birlashtirish kerak. Buni boshqarish makro va mikro darajada amalga oshirilayotgan tizim korxonalarining eksport salohiyatini samarali shakllantirish va amalga oshirishni nazorat qilish maqsadida ularni yaqin va uzoq xorij bozorlariga olib chiqishga qaratilgan.

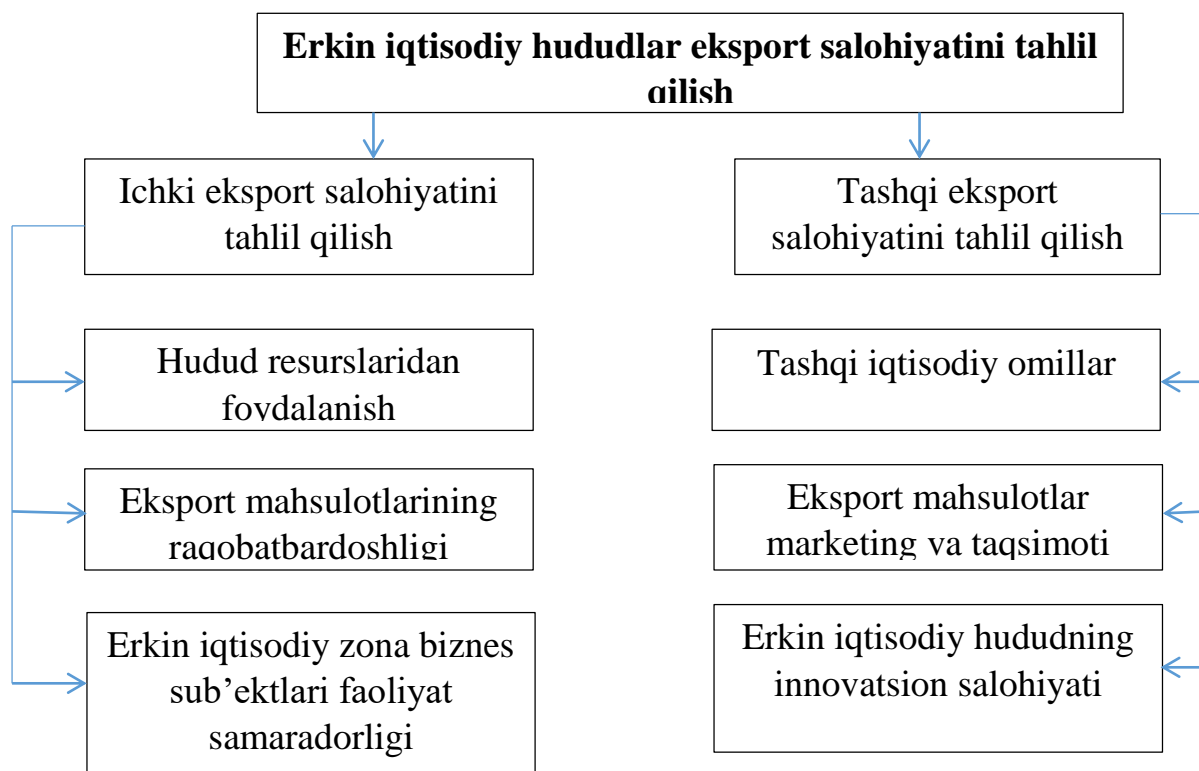
6. Davlat tomonidan milliy tartibga solish. Eksport faoliyati, ayniqsa, startap eksportchilar, kichik va o'rta korxonalar uchun ancha murakkab katta xavflar bilan birga keladigan va moliyaviy xarajatlarni talab qiladigan iqtisodiy jarayon. Biroq, milliy targ'ibot haqiqatni hisobga olgan holda eksport ko'plab mamlakatlar hukumatlari rioya qiladigan istiqbolli yo'nalishlardan biri bo'lib, bu maqsadda federal byudjetdan katta mablag'lar ajratiladi: eksport yetkazib berishni kafolatlash va sug'urtalash, eksportga yo'naltirilgan tarmoqlarni kreditlash va hokozolar.

Aniqlangan omillarga qo'shimcha ravishda korxonaning eksport salohiyatini quyidagi yo'llar bilan rivojlantirish mumkin: birinchidan, mahsulot ishlab chiqarish va yetkazib berishning jismoniy hajmini oshirish. Yaqin va uzoq xorij bozorlariga intellektual mulk; ikkinchidan,

mahsulot ishlab chiqarish va eksportga sotish xarajatlarini kamaytirish, uchinchidan, chet elda sotishdan oldingi va sotishdan keyingi xizmatlarni tashkil etish.

Erkin iqtisodiy hududning eksport salohiyati ikki asosiy qismdan iborat: ichki salohiyat va tashqi. Korxonaning ichki eksport salohiyati eksportga mahsulot ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan resurslar majmuasini o'z ichiga oladi. Bularga tabiiy, mehnat, moddiy, moliyaviy va axborot resurslari kiradi. Biroq, eksport faoliyatini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun korxonada u yoki buning bo'lishi etarli emas resurslarni yig'ish. Bu resurslardan mohirona va samarali foydalanish, ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning raqobatbardosh afzalliklarini belgilovchi ishlab chiqarishni intensivlashtirish imkoniyatlarini aniqlash muhim ahamiyatga ega.

Erkin iqtisodiy hududning tashqi eksport salohiyati raqobatbardosh mahsulotlarni sotish bilan bog'liq bo'lib, marketing, logistika va xizmat ko'rsatish faoliyati bilan ta'minlanadi. Yuqori tashqi eksport salohiyati bilan erkin iqtisodiy hududning raqobatbardoshlik darajasi sezilarli darajada oshadi, chunki uning mahsulotlari xalqaro bozorlarda sotila boshlaydi.

1-rasm. Erkin iqtisodiy hududlar eksport salohiyatini tahlil qilish bosqichlari

Erkin iqtisodiy hududning ichki salohiyatini tahlil qilish eksport salohiyatini tahlil qilishning birinchi asosiy bosqichi hisoblanadi. Resurslarni ham jami, ham batafsil tahlil qilib, korxonaning eksport operatsiyalarini amalga oshirish qobiliyatini aniqlash mumkin. Faqatgina tegishli darajadagi ichki salohiyat bilan korxonaning tashqi eksport salohiyatini amalga oshirish mumkin bo'ladi.

Erkin iqtisodiy hududning ichki salohiyatini tahlil qilish quyidagicha amalga oshiriladi:

1. Resurslarning mavjudligi va ulardan foydalanish samaradorligini baholash amalga oshiriladi. Birinchidan, o'z navbatida erkin iqtisodiy hududning aylanma mablag'lari, shuningdek, inson va moliyaviy resurslar tahlil qilinadi. Ushbu ko'rsatkichlarni baholash natijalariga ko'ra korxonaga tegishli foydalanilmagan resurslar ko'rinishidagi yashirin zaxiralarni aniqlash mumkin.

2. Eksport mahsulotlarining raqobatbardoshligini baholash. Mahsulotlarning raqobatbardoshligi uning iste'mol xususiyatlarining yig'indisi bilan belgilanadi, ular ijtimoiy ehtiyojlarni qondirish darajasi bo'yicha raqobatchilarnikidan, ularni qondirish xarajatlari va olingan daromadlarni hisobga olgan holda farqlanadi. Eng muhim ko'rsatkichlar mahsulotlarning raqobatbardoshligi quyidagilardan iborat: texnik darajasi va sifati, resurslarning intensivligi va narxi. Texnik ko'rsatkichlarga ko'ra, tovarlarning maqsadini aniqlash mumkin, uning muayyan turdagi mahsulotga tegishliligi. Bular, shuningdek, texnik va dizayn echimlarini aks ettiruvchi xususiyatlar (standartlar, normalar, texnik parametrlarni o'zgartirish chegaralarini belgilaydigan qoidalar).

Eksport mahsulotlarining tannarxlari va narxlari to'g'risida ma'lumot olish imkonini beruvchi ko'rsatkichlarni, shuningdek eksport mahsulotining sifatini belgilovchi tarkibiy ko'rsatkichlari 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval

Eksport mahsulotlarining raqobatbardoshlik ko'rsatkichlari

Ko'rsatkichlar		Ko'rsatkichning iqtisodiy interpretatsiyasi
miqdoriy	tuzilmaviy	
Eksport mahsulotining tannarxi	Xalqaro standartlarga muvofiqligi, sertifikatlangan mahsulotlar ulushi	Emissiya va sotishning umumiy qiymatini aniqlash, eksport mahsulotlari va ularning narxi
Bir birlik eksport mahsulotning narxi	Innovatsion mahsulotlar ulushi	Eksport mahsulotlarining sifat ko'rsatkichlarini aks ettiring
	Import qilingan yuqori sifatli mahsulotlarning ulushi eksport mahsulotlarida komponentlar va butlovchi qismlar	
	Eksport qilinadigan mahsulotlarning umumiy mahsulot assortimentidagi ulushi	

Mahsulotlarning raqobatbardoshligi talabning kattaligiga, sotish hajmiga va korxonalar daromadlari darajasiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Erkin iqtisodiy hududlarning eksport salohiyatini oshirishga ta'sir qiluvchi omillarni tadqiq qilish tadqiqotning bosh maqsadlaridan hisoblanadi.

1. Korxonaning samaradorligi faoliyat natijasi va ushbu natija uchun sarflangan xarajatlar o'rtasidagi bog'liqlikni aks ettiradi. Tovarlarni eksport qilishda korxonalar moliyaviy natijalarni yaxshilashdan bevosita iqtisodiy samarani ham, ishlab chiqarish raqobatbardoshligini oshirishdan ham bilvosita iqtisodiy samara olishi mumkin. Miqdoriy jihatdan eksport faoliyatining bevosita iqtisodiy samarasi eksportning iqtisodiy samaradorligi ko'rsatkichlari orqali ifodalanadi (2-jadval).

Agar tahlil natijalariga ko'ra erkin iqtisodiy zonaning ichki salohiyati yetarli darajada yuqori bo'lsa, unda tashqi eksport salohiyatini 2-jadval bo'yicha tahlil qilish zarur. Birinchidan, ta'sir qiluvchi tashqi iqtisodiy omillarni tahlil qilish eksport salohiyatini shakllantirish va undan foydalanish bo'yicha amalga oshiriladi. Bu omillarga tabiiy, iqtisodiy va moliyaviy, siyosiy-huquqiy, ilmiy-texnikaviy, ijtimoiy va madaniy omillar kiradi. Erkin iqtisodiy zonaning

makroiqtisodiy muhiti haqidagi ma'lumotlarni o'rganish, monitoring qilish, baholash va tahlil qilish jarayonida amalga oshiriladi.

2-jadval

Erkin iqtisodiy hudud faoliyatining samaradorlik ko'rsatkichlari

Ko'rsatkichlar		Ko'rsatkichning iqtisodiy interpretatsiyasi
miqdoriy	tuzilmaviy	
Eksport bo'yicha sotuv hajmi	Eksport mahsulotning rentabelligi	Eksport mahsulotlarini ishlab chiqarish va sotish uchun joriy resurs xarajatlarining samaradorligini tavsiflaydi
Eksport bo'yicha foyda hajmi	Umumiy sotuvda eksportning ulushi	Korxonaning umumiy xarajatlari, daromadlari va foydalarida eksport operatsiyalaridan olingan xarajatlar, daromadlar va foyda miqdorini aks ettiring.
	Eksportning foydadagi ulushi	
	Eksport qilingan mahsulot tannarxining sotilgan mahsulot tannarxidagi ulushi	

Ikkinchidan, tashqi bozorlar bo'yicha marketing faoliyati va sotish tahlili amalga oshiriladi. Eksport marketing faoliyati hech qanday yangi marketing funksiyalaridan foydalanishni nazarda tutmaydi. Marketing maqsadlarini belgilash, maqsadli bozorlarni tanlash, mahsulotlarni joylashtirish, marketing aralashmasini ishlab chiqish va monitoring erkin iqtisodiy zonada faoliyat olib borayotgan biznes sub'ektlari marketing faoliyatining asosini tashkil etadi.

Erkin iqtisodiy zonaning marketing va sotish faoliyatini tavsiflovchi asosiy ko'rsatkichlarga quyidagilar kiradi: reklama xarajatlari va ularning rentabelligi, kompaniya mahsulotlariga bo'lgan talab hajmi, marketing faoliyatining rentabelligi va eksport mahsulotining maqsadli bozoridagi ulushi.

Uchinchidan, eksport salohiyatining ajralmas qismi sifatida erkin iqtisodiy zonaning innovatsion hamda investision salohiyatini tahlil qilish va uning darajasini muntazam oshirib borish ham birdek muhim. Shundan beri, bir mamlakatda texnologik innovatsiya bo'lgan narsa boshqa mamlakatda ishlab chiqarishda uzoq vaqtdan beri qo'llanilgan bo'lishi mumkin. Innovatsion potentsialni tahlil qilish uchun ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlariga sarflanadigan xarajatlar darajasini hisoblash, shuningdek, fan-texnika taraqqiyoti yutuqlarini ishlab chiqarishga joriy etish imkoniyatlarini tahlil qilish zarur.

Erkin iqtisodiy zonaning tashqi eksport salohiyati ko'rsatkichlarining ta'sirini baholashda hududdagi korxonalarining rivojlantirish uchun zaxiralarni shakllantirish bo'yicha bosqichma-bosqich ishlarni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir.

Shunday qilib, eksport salohiyatidan foydalanish zaxiralari unga tegishli omillarning ta'sirini tahlil qilish jarayonida aniqlangan ob'ektiv foydalanilmagan imkoniyatlar sifatida ishlaydi.

Har qanday erkin iqtisodiy zona o'zining eksport salohiyatini ikki yo'nalishda rivojlantirishi mumkin:

1. Tovar - mavjud tashqi bozorlarda eksport qilinadigan tovarlar turlarini kengaytirish;
2. Geografik - xorijiy mamlakatlarning yangi bozorlarini egallash orqali eksport salohiyatini oshirish.

3-jadval

Erkin iqtisodiy hududning eksport salohiyatini tahlil qilishning asosiy ko'rsatkichlari

Ko'rsatkichlar	Hisob-kitob algoritmi	Ko'rsatkichning tavsifi
Erkin iqtisodiy zonada eksport mahsulotlarini ishlab chiqarish samaradorligi	$EES = \frac{EMQ}{EMTN}$ EES- erkin iqtisodiy zonada eksport mahsulotlarini ishlab chiqarish samaradorligi; EMQ – eksport mahsulotning ichki narxlarda qiymati; EMTN – eksport mahsulotning tannarxi.	Ko'rsatkich qanchalik yuqori bo'lsa, ushbu turdagi mahsulotni ishlab chiqarish shunchalik maqsadga muvofiqdir.
Erkin iqtisodiy zonada innovatsion mahsulotlar ulushi	$IMU = \frac{IMS}{UMS}$ IMU – innovatsion mahsulotlar ulushi; IMS – innovatsion mahsulotlar soni; UMS – umumiy mahsulotlar soni.	tashqi bozorga olib chiqilishi mumkin bo'lgan mahsulotlar orasida innovatsion mahsulotlar hissasini bildiradi. Innovatsion mahsulotlarning ishlab chiqarilgan mahsulotlarning umumiy soniga nisbatini aniqlanadi va ulushini tavsiflaydi.
Eksport mahsulotlarni sotish samaradorligi	$EMSS = \frac{EMSF}{EMIX}$ EMSS - eksport mahsulotlarni sotish samaradorligi; EMSF - eksport mahsulotlarni sotishdan olingan foyda EMIX – eksport mahsulotlarni ishlab chiqarish xarajatlari.	Ko'rsatkich qanchalik yuqori bo'lsa, eksport uchun ushbu turdagi mahsulotni ishlab chiqarish shunchalik foydali bo'ladi

Hozirgi vaqtda erkin iqtisodiy zonalar o'z faoliyatini baholash va rivojlanish yo'lini ishlab chiqish uchun moliyaviy barqarorlik, to'lov qobiliyati, ishbilarmonlik faolligi va erkin iqtisodiy zona samaradorligining turli koeffitsientlarini hisoblashga asoslangan moliyaviy tahlilning faqat standart usullarini qo'llashda davom etmoqda.

Eksport salohiyatini samarali boshqarish muammosi ko'p jihatdan eksportni tahlil qilishda ilmiy asoslangan kompleks yondashuv va usullarning yo'qligi bilan bog'liq. Potensial ishlab chiqarish jarayonlari, erkin iqtisodiy zonadagi marketing tizimi, moliyaviy komponent, mehnat resurslari va erkin iqtisodiy zona eksport faoliyatining huquqiy jihatlari o'rtasidagi munosabatlar orqali.

Shu munosabat bilan erkin iqtisodiy zonalarning eksport salohiyatini baholashning universal kompleks metodologiyasini ishlab chiqish uchun mavjud va eng ko'p tahlil qilish zarur. Eksport salohiyatini tahlil qilish uchun xorijda keng qo'llaniladigan usullardan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa

Hozirgi vaqtda erkin iqtisodiy zonalarning eksport salohiyatini tahliliy baholashning mavjud usullarini quyidagi xususiyatlar bo'yicha guruhlash mumkin.

1. Murakkablik nuqtai nazaridan - oddiy miqdoriy va murakkab multifaktorial usullar. Eng keng tarqalgani erkin iqtisodiy zonaning eksport salohiyatini baholashning oddiy miqdoriy usullari.

2. O'lchov birliklari bo'yicha - miqdoriy va ekspert usullari. Miqdoriy usullarda o'lchov birligi sifatida klassik mutlaq va nisbiy o'lchov birliklari - tannarx, foizlar, koeffitsientlar va boshqalar olinadi. Ekspert usullari ball tizimiga asoslanadi va bu masala bo'yicha mutaxassislarni jalb qilishni o'z ichiga oladi. Bir tomondan, ekspert usullari sub'ektivlik ulushi bilan tavsiflanadi, ikkinchi tomondan, miqdoriy ko'rsatkichlardan farqli o'laroq, ular sifat jihatlarining ustuvorligini hisobga olishga imkon beradi.

3. Qo'llaniladigan baholash parametrlari bo'yicha - mazmunli va qiyosiy usullar. Moddiy deb ataladigan metodologiyalar eksport elementlarini baholashni o'z ichiga oladi potentsial yoki uni shakllantirishning aniqlangan omillari va qiyosiy - mahsulot yoki ishlash natijalarini taqqoslash orqali eksport salohiyatini baholash.

Biroq, ushbu uslub quyidagi sabablarga ko'ra erkin iqtisodiy hududning eksport salohiyatiga ob'ektiv baho berishga imkon bermaydi:

1. Bunday tahlil erkin iqtisodiy hududning tashqi bozorga chiqishda yuzaga keladigan vaziyatlarning murakkab va tavakkalchiligini baholash, hududning eksport imkoniyatlari va resurslarini aniq hamda to'liq baholashga imkon bermaydi.

2. Ushbu tahlil hududning eksportdagi muvaffaqiyat uchun imkoniyatlarini oshirish va takomillashtirilishi kerak bo'lgan ichki resurslar hamda imkoniyatlar darajasidagi zaif tomonlarni aniqlashga imkon bermaydi.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasining "Maxsus iqtisodiy zonalar to'g'risida"gi Qonuni. 2020 yil 17 fevral// www.lex.uz
2. O'zbekiston Respublikasining "Investisiyalar va investisiyalar to'g'risida"gi Qonuni. 2019 yil 25 dekabr// www.lex.uz
3. O'zbekiston Respublikasining "Tashqi iqtisodiy faoliyat to'g'risida"gi Qonuni. Yangi tahrir 2000 yil, 26 may. 77-II-son// www.lex.uz
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmoni// www.lex.uz
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 30 apreldagi "Maxsus iqtisodiy va kichik sanoat zonalarini muhandislik-kommunikasiya infratuzilmasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-5101-son Qarori// www.lex.uz
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 14 sentyabrdagi "Maxsus iqtisodiy zonalar ishtirokchilarini yanada qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-5243-son Qarori// www.lex.uz
7. Kholmamatov Diyor Haqberdievich, Muhiddinov Mumin Shavkiddinovich. USE OF INTERNATIONAL MARKETING STRATEGIES IN THE DEVELOPMENT OF FREE ECONOMIC ZONES. JOURNAL OF MARKETING, BUSINESS AND MANAGEMENT (JMBM), 53-61 pp

8. Kholmammatov Diyor Haqberdievich, Muhiddinov Mumin Shavkiddinovich. SWOT ANALYSIS OF FREE ECONOMIC ZONES (FEZ) IN UZBEKISTAN. GOSPODARKA I INNOWACJE, 610-615 pp.
9. Kholmammatov Diyor Haqberdiyevich. Main Directions of Application Marketing Logistics. Academic Journal of Digital Economics and Stability, 2021. 246-251 pp.
10. Kholmammatov Diyor Haqberdiyevich. Promote Upgrade After-Sales Service Strategic Skills. Indonesian Journal of Law and Economics Review, 2019
11. Kholmammatov Diyor Haqberdiyevich. Ways to use marketing logistics in Sales Organization. ResearchJet Journal of Analysis and Inventions, 2021
12. Kholmammatov Diyor Haqberdiyevich. SCIENTIFIC AND THEORETICAL BASES OF DEVELOPMENT OF MARKETING LOGISTICS IN WHOLESALE TRADE. MODELS AND METHODS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE RESEARCH: a collection scientific works of the International scientific conference. 16-20 pp.
13. Рашидов М.К. Эркин иқтисодий ҳудудларнинг мазмун – моҳияти ва ҳудудлар ривожланишига таъсири “Иқтисод ва молия” илмий – амалий журнал // - Тошкент,2012. № 3. – Б.50 – 54.
14. Рашидов М.К. “Эркин иқтисодий зоналар самарадорлигини баҳолаш мезонлари”.“Иқтисод ва молия” илмий – амалий журнал // Тошкент,2012. № 12. – Б.44 – 48